

ΠΤΩΧΟΠΡΟΔΡΟΜΙΚΑ Γ': Η ΗΘΟΠΟΙΪΑ ΤΟΥ ΑΤΑΚΤΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ

Ανάμεσα στα σκωπτικά δημώδη ποιήματα του δωδέκατου αιώνα που φέρουν, από τη χειρόγραφη παράδοση, το όνομα του αυλικού ρήτορα Θεοδώρου Προδρόμου, σημαντική θέση έχει το τρίτο ποίημα, το γνωστό σήμερα ως «Σάτιρα εναντίον των κληρικών»¹. Είναι από τα τέσσερα το εκτενέστερο (447 στίχοι στη στιχαρίθμηση των Hesselting και Pernot), και μαρτυρείται από τα περισσότερα χειρόγραφα (τα 6 που γνώρισαν οι εκδότες του 1910, συν το Κωνσταντινουπολίτικο Σεράιλ 35 που έγινε γνωστό σχετικά πρόσφατα). Συγκεντρώνει τους κάπως στερεότυπους και χλιαρούς επαίνους των σχολιαστών του καιρού μας για τη φρεσκάδα και αμεσότητα της διήγησής του, και προτάθηκε ακόμη ως επίτιμος προπάτορας του ρεμπέτικου, εξαιτίας του κάποιου αντιστασιακού χαρακτήρα του, που θεωρήθηκε γνήσια μόρτικος². Σε επίπεδο ασφαλέστερα επιστημονικό, το ποίημα αυτό παρουσιάζει ιδιαίτερα εκδοτικά προβλήματα³, αφού το κείμενο, όπως μας το παραδίδουν τα εφτά χειρόγραφα, παρουσιάζει σημαντικές παραλλαγές. Ακόμα αμφισβητήθηκε, τελευταία, η χρονολόγησή του στο δωδέκατο αιώνα⁴—παρόλο που το επιχείρημα αυτό είναι αστήριχτο κατά τη γνώμη μου, για λόγους που θα φανούν, έμμεσα τουλάχιστο, από την ανάλυση που ακολουθεί.

1. Βλ. H.-G. Beck, *Geschichte der byzantinischen Volksliteratur* (München 1971), σ. 102. Η μόνη κριτική έκδοση που υπάρχει ως τώρα είναι από τους D. C. Hesselting και H. Pernot, *Poèmes prodromiques en grec vulgaire* (Amsterdam 1910).

2. Βλ. Σ. Αντωνιάδη, «Πτωχοπροδρομικά», στον τόμο *Melanges Merlier I* (Αθήνα 1956)· M. Kyriakis, «Poor poets and starving literati in twelfth-century Byzantium», *Byzantion* 44 (1974), 290-309· όπως και οι σχετικές αξιολογήσεις στις *Ιστορίες της νεοελληνικής γραμματείας* του Κ. Θ. Δημαρά και του Λ. Πολίτη. Σημαντική εξαίρεση αποτελεί το άρθρο της M. Alexiou, «The poverty of écriture and the craft of writing: towards a re-appraisal of the Prodromic poems», *Byzantine and Modern Greek Studies* 10 (1986), 1-40.

3. Βλ. H. Eideneier, «Der Ptochoprodromos in schriftlicher un mündlicher Überlieferung», στον τόμο *Neogreca Medii Aevi: Text und Ausgabe. Akten zum Symposium Köln 1986* (Κολωνία 1987), σ. 101-19 και Στ. Αλεξίου, «Bemerkungen zu den "Ptochoprodromika"», *ό.π.*, σ. 19-24.

4. Βλ. H. Eideneier, *ό.π.*, και του ίδιου, «Leser- oder Hörerkreis? Zur byzantinischen Dichtung in der Volkssprache», *Ελληνικά* 34 (1982-3), 119-50 και «Sinnvolles Verhör im Ptochoprodromos III», *Ελληνικά* 36 (1985) 78-101.

Η φιλολογική ανάγνωση, που θα επιχειρήσω τώρα, στηρίζεται στην πεποίθηση, ότι τα δημώδη κείμενα της εποχής πρέπει να διαβάζονται και να αξιολογούνται μέσα από τα πλαίσια της βυζαντινής ρητορικής⁵. Έτσι δεν θα μας απασχολήσει εδώ ούτε ο δήθεν ρεαλισμός της αφήγησης, ούτε η προσωπικότητα του αυτοβιογραφούμενου συγγραφέα. Τέτοιες προϋποθέσεις ανήκουν στην κριτική γλώσσα του 19ου και του 20ού αιώνα, και άδικα τις εφαρμόζουμε, ως αφετηρία ή ως κριτικό υπόβαθρο τουλάχιστο, στην προσέγγιση κειμένων, που δημιουργήθηκαν με εντελώς διαφορετικούς ορίζοντες. Δεν αποκλείεται βέβαια και να καταλήξουμε σε προτάσεις σχετικά με την αντιμετώπιση της πραγματικότητας ή με το αυτοβιογραφικό στοιχείο, όπως αυτό διαμορφώνεται μέσα στα μεσαιωνικά κείμενα· για την εποχή μας ιδιαίτερα αυτά τα στοιχεία ενδιαφέρουν, όμως είναι αδύνατο να τα αξιολογήσουμε σωστά, αν αρχίσουμε από τις προκαταλήψεις, αλλά ακόμη κι από την κριτική ευαισθησία, όπως την έχουμε καλλιεργήσει διαβάζοντας και αξιολογώντας τη λογοτεχνία του σημερινού κόσμου.

Παραμερίζοντας έτσι τη μεθοδολογία που εφάρμοσαν οι περισσότεροι μελετητές των Πτωχοπροδρομικών ποιημάτων, από πού θα αρχίσουμε; Το κείμενό μας είναι γραμμένο σε σχετικά μικρό στίχο και αποτελεί μια αφήγηση σε πρώτο πρόσωπο. Η γλώσσα του είναι δημώδης, αλλά όχι με απόλυτη συνέπεια. Εκτός όμως από τις φανερές ανωμαλίες και παρανοήσεις, οι οποίες οφείλονται στη χειρόγραφη παράδοση, η αστάθεια αυτή του γλωσσικού ιδιώματος δεν είναι τυχαία. Όπου απευθύνεται ο λόγος, σε δεύτερο πρόσωπο, στον αυτοκράτορα Μανουήλ τον Κομνηνό, εκεί εγκαταλείπονται μεμιάς και η λεγόμενη 'φρεσκάδα' της ζωηρής αυτοβιογράφησης, και η άσωτη χυδαιότητα της γλώσσας της πιάτσας. Εδώ βρίσκουμε μόνο τη 'μεσαία' γλώσσα, η οποία ούτε αττικίζουσα δεν είναι, αλλά ούτε και η δημώδης, και που είναι πολύ συνηθισμένη στα αυλικά και επικαιρικά κείμενα της εποχής.

Ως προς το είδος του κειμένου, γενικά είναι εύκολη η διαπίστωση, ότι πρόκειται για σάτιρα, και συνεπώς παίρνει τη θέση του μέσα στην αναβίωση του είδους αυτού κατά το δωδέκατο αιώνα. Δεν είναι τυχαίο πως η σάτιρα είχε παραμεληθεί από τον έβδομο αιώνα, και μόλις την εποχή των Κομνηνών άρχισε ν' ακμάζει πάλι. Επομένως, για να κατανοήσουμε καλύτερα τον τρόπο που λειτουργεί το σατιρικό στοιχείο στο ποίημά μας, είναι ανάγκη να διαβάσουμε παράλληλα κι άλλα σατιρικά κείμενα της ίδιας εποχής.

5. Πρβλ. R. Beaton, «The rhetoric of poverty: the lives and opinions of Theodore Prodromos», *Byzantine and Modern Greek Studies* 11 (1987) 1-28 και του ίδιου *The medieval Greek romance* (Cambridge 1989).

Αλλά για την ειδολογική κατάταξη του κειμένου δεν πρέπει να μείνουμε στη γενικότητα της σάτιρας. Είπαμε ότι το ποίημα αποτελεί δείγμα πρωτοπρόσωπης αφήγησης, και αυτός ο τρόπος του λόγου δεν είναι ούτε τυχαίος, ούτε άγνωστος στη βυζαντινή ρητορική. Η πρώτοπρόσωπη αφήγηση είναι γνωστή στα *Προγυμνάσματα* (δηλ. τις ασκήσεις απ' τις οποίες οι Βυζαντινοί μάθαιναν στο γυμνάσιο τους κανόνες και τα είδη της ρητορικής) με το όνομα 'ηθοποιία'. Η ρητορική αυτή άσκηση δεν αποβλέπει στην πρώτοπρόσωπη αφήγηση μόνο, έχει παράλληλα και άλλες απαιτήσεις, οι οποίες, όπως θα δούμε, απαντούν κι αυτές στο δικό μας ποίημα. Θεωρητικά, αν ανατρέξουμε στον Ερμογένη, που έζησε το δεύτερο μ.Χ. αιώνα, η ηθοποιία πρέπει να εκφράσει «το ήθος του υποκειμένου προσώπου»⁶, και θεωρείται ότι σχετίζεται με το είδος, που εγκαινίασε ο Θεόφραστος, και πριν απ' αυτόν, με το σύστημα του Λυσία, που εκφραζόταν στις δικαστικές του ομιλίες, πάντα στο ιδίωμα που ταίριαζε στον πελάτη, τον οποίο εκπροσωπούσε⁷.

Αρχικά το βάρος της ηθοποιίας δεν έπεφτε στην αφήγηση, που ο Ερμογένης δεν τη θεωρούσε νόμιμο καν συστατικό της ηθοποιίας, αλλά στην αναπαράσταση της προσωπικότητας, που υποτίθεται ότι εκδηλώνεται μέσα από το λόγο του. Ο κανόνας αυτός επαναλαμβάνεται, περισσότερο για τους τύπους όμως, από τον Αφθόνιο στον πέμπτο αιώνα· αλλά από το παράδειγμα που ακολουθεί στο κείμενο του Αφθονίου, καθιερώνεται το χαρακτηριστικό αφηγηματικό και φανταστικό στοιχείο που χρωματίζει την ηθοποιία σε όλα τα βυζαντινά *Προγυμνάσματα*, που εξακολουθούν να γράφονται μέχρι το δέκατο τέταρτο αιώνα: είναι ο λόγος της Νιόβης, που θρηνεί το χαμό των παιδιών της⁸. Σημαντική θέση για όλες τις πρωτοπρόσωπες αφηγήσεις του δωδέκατου αιώνα κατέχουν τα *Προγυμνάσματα* του Νικηφόρου Βασιλάκη⁹, ο οποίος έζησε την ίδια εποχή με τον Πρόδρομο, στα μέσα του αιώνα, όπου υπάρχει μια εκτεταμένη σειρά ασκήσεων στο είδος της ηθοποιίας. Σε μερικά απ' αυτά το στοιχείο της «ευτράπελης διήγησης» παραλίγο να φτάσει στο πορνό. Πάντως, η ηθοποιία του δωδέκατου αιώνα είναι πολύ συναφής με αυτό

6. Ερμογένους *Προγυμνάσματα* Θ': C. Walz, *Rhetores graeci*, Τόμ. Α' (Leipzig 1832), σ. 44.

7. Βλ. G. Kustas, *Studies in Byzantine rhetoric*, Ανάλεκτα Βλατάδων 17 (Θεσσαλονίκη 1973), σσ. 41-2, υποσημ. και G. Kennedy, *The art of persuasion in Greece* (Λονδίνο 1963), σ. 92.

8. *Αφθονίου Προγυμνάσματα* ΙΑ': Walz, *ό.π.*, σ. 101-3.

9. A. Pignani, *Niceforo Basilace, Progimnasimi e monodie. Testo critico*, Byzantina et Neo-Hellenica Neapolitana. Collana di Studi e Testi 10 (Νεάπολη 1983), σ. 139-232.

που θα λέγαμε σήμερα δραματικό μονόλογο ή ακόμα—και αυτό πρέπει να ενδιαφέρει ιδιαίτερα τους θεωρητικούς της σύγχρονης λογοτεχνίας—εσωτερικό μονόλογο. Όπως κι αν έχει το πράγμα, η βυζαντινή ηθοποιία του δωδέκατου αιώνα διέπεται από δύο κυρίως επιδιώξεις: πρώτο να διασκεδάσει, αφού το περιεχόμενό της πάντοτε είναι είτε φανταστικό, είτε προσθέτει στην παραδομένη πραγματικότητα μια φανταστική απόχρωση, εφόσον παριστάνει με οικειότητα τις ενδόμυχες σκέψεις ενός τρίτου· και δεύτερο, να εκθέσει, όσο το δυνατόν, την προσωπικότητα του δήθεν ομιλητή, ώστε να αντιλαμβάνεται ο αναγνώστης, από τα ίδια του τα λόγια, με τι είδος ανθρώπου έχει να κάνει.

Ήδη, από όσα είπαμε για την ηθοποιία, αρχίζουμε να βλέπουμε το πρωχοπροδρομικό μας κείμενο μ' άλλα μάτια. Αλλά, η ειδολογική του κατάταξη δεν τελειώνει με την ηθοποιία. Είπαμε προηγουμένως ότι μερικά μέρη του ποιήματός μας ανήκουν γλωσσικά στους τύπους της αυλικής ποίησης. Το είδος αυτό αντιπροσωπεύεται στα *Προγυμνάσματα* από την άσκηση που λεγόταν 'έπαινος'. Συγκεκριμένα, ο έπαινος ενός βασιλιά έχει τις απαρχές του στον καιρό της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας· το δωδέκατο αιώνα αυτό το είδος του λόγου αναπτύχθηκε ιδιαίτερα, αφού σκοπός του είναι να καθιερώσει και να αυξήσει τη δόξα και την εξουσία του προσώπου στο οποίο απευθύνεται. Θεωρητικά το είδος αυτό είναι πολύ ενδιαφέρον, παρόλο που σήμερα δεν αναγνωρίζεται σχεδόν καθόλου στο χώρο της λογοτεχνίας· λουφάζει όμως απαρατήρητο στη διαφήμιση και στην προπαγάνδα. Το γραμματειακό ενδιαφέρον του έγκειται στο κεντρικό ρόλο του άλλοτε σπάνιου δεύτερου προσώπου· αλλά την πολιτισμική σημασία του την οφείλει στο γεγονός ότι αποτελεί σπάνια περίπτωση κατά την οποία ο λόγος αναμετριέται άμεσα με την εξουσία. Φαινομενικά σ' έναν τέτοιο λόγο το 'εγώ' που μιλάει, ή που γράφει, αφανίζεται μπροστά στο μεγαλείο του 'εσύ', που ορίζει κυριολεκτικά και τον ποιητή και το ποίημά του. Αλλά, για να πετύχει το σκοπό του, δηλαδή να φανερώσει ξεκάθαρα σε όλους τη δόξα του βασιλιά, και με τον τρόπο αυτό να την αυξήσει ακόμα πιο πολύ, σημαίνει, ότι το ποίημα δεν είναι πλέον τόσο ασήμαντο πράγμα όπως φαινόταν στην αρχή. Για να πετύχει ο ποιητής το σκοπό αυτό, έχει, ενσυνείδητα ή όχι, συναλλαγή. Η τιμή του αυτοκράτορα έχει σαν αντίτιμο την τιμή του ποιήματος. Ανάλογη, δηλαδή, με την αξία του 'δεσπότη' που δοξάζεται, είναι και η αξία του έργου που τον δοξάζει, άρα έχει την αξία του, κατ' επέκταση, και ο ποιητής που το συνέθεσε. Έτσι η συναλλαγή δεν τελειώνει με την αφάνιση ή την ταπείνωση του 'εγώ' που γράφει, αλλά αντίθετα, ρητά ή όχι, με το υπονοούμενό της ανταμοιβής του. Και έχει το δικαίω-

μα, κατά τη λογική της συναλλαγής, χωρίς την οποία δεν θα υπήρχε ποίημα αυτού του είδους¹⁰.

Επέμεινα σ' αυτή τη θεωρητική βάση της αυλικής ή επικαιρικής ποίησης του δωδέκατου αιώνα, γιατί ιδίως τον αιώνα αυτό οι ρήτορες στην υπηρεσία της αυτοκρατορικής αυλής κατάλαβαν αυτό το παιχνίδι και το κατέστησαν ρητό μέσα στα κείμενά τους. Γι' αυτό, τον προηγούμενο αιώνα μας ομολογεί ο Ψελλός, πως άλλο θα γράψει αν πρόκειται να παινέσει το βασιλιά του και άλλο τώρα που γράφει ιστορία¹¹, και προκάλεσε την ιπποτική καταφρόνηση των δυτικών, που θεώρησαν τους Βυζαντινούς ως καιροσκοπικούς και ασταθείς¹². Ο Ψελλός ήταν γραμματικός, όπως τότε έλεγαν το λογοτέχνη, και απλώς ήξερε τη δουλειά του. Και ύστερα, για τον ίδιο λόγο, ο Πρόδρομος στα επικαιρικά ποιήματά του για τους βασιλείς Ιωάννη και Μανουήλ Κομνηνό, θα τους παίζει στα δάχτυλα, υποδουόμενος τον επαίτη, ώστε να διεκδικήσει την ανταμοιβή που του αξίζει.

Είναι καιρός όμως να στραφούμε στο τρίτο 'πτωχοπροδρομικό' ποίημα. Το περιεχόμενό του είναι γνωστό: ο αφηγητής αυτοπαρουσιάζεται:

και γαρ αγράμματός ειμι, και νέος ρακενδύτης,
και μοναχός των ευτελών, των αποκαθισμένων (20-1).

Δεν αντέχει τις ταπεινώσεις και τις στερήσεις της ζωής του στο μοναστήρι, και κατηγορεί τους ηγουμένους ότι του φέρνονται άσχημα μόνο και μόνο γιατί είναι φτωχός. Στην αρχή και στο τέλος καταφεύγει στον αυτοκράτορα Μανουήλ, για να τον σώσει από τους εχθρούς του και να του δώσει 'ψωμίν' (434) και 'ελευθερίαν' (445). (Σημειώνω πως του λείπει, όπως ισχυρίζεται, ακόμη και παιδεία, αυτουνού του τόσο σύγχρονου συνθηματολόγου). Πολλοί παρασύρθηκαν από αυτό το πρώτο πρόσωπο· πώς γίνεται να είναι ταυτόχρονα αυτό που λέει και να μιλάει με τον αυτοκράτορα όχι μόνο με τέτοια οικειότητα, αλλά και με τέλεια γνώση των ρητορικών τόπων και της μεσαιάς γλώσσας που συνηθίζεται στο είδος αυτό; Να μην προχωρήσουμε όμως και

10. Για τη «ποιητική» του είδους αυτού κατά την εποχή των Κομνηνών βλ. ιδιαίτερα τους στ. 1-15 στο πέμπτο ποίημα από τον Marcianus Graecus XI 22 που δημοσιεύει ο S. Bernardinello, *Theodori Prodromi de Manganis*, Studi Bizantini e Neoellenici 4 (Πάδοβα 1972)· παραπομπή, αγγλική μετάφραση και σχολιασμός στο άρθρο του R. Beaton, «The rhetoric of poverty», σ. 24.

11. Μ. Ψελλού Χρονογραφία ΣΤ', 24-7.

12. Πρβλ. την άποψη του R. Jenkins, «The Hellenistic origins of Byzantine literature», *Dumbarton Oaks Papers* 17 (1963) 43-6.

μπλέξουμε με τις βιογραφικές ασυνέπειες κάποιου 'Ιλαρίωνος Πτωχοπροδρόμου' σε σχέση με τα υπόλοιπα Πτωχοπροδρομικά, ή και με το αναμφισβήτητο έργο του Θεοδώρου Προδρόμου.

Το ποίημα, μόλις το θεωρήσουμε στο σωστό πλαίσιο του, δηλαδή το εντάξουμε στη ρητορική της εποχής, αποκαλύπτει αμέσως, ότι ενώνει δύο είδη, τα οποία μας είναι γνωστά από τα *Προγυμνάσματα* και από την επικαιρική ποίηση, που γραφόταν τότε για την αυτοκρατορική αυλή στην Κωνσταντινούπολη. Το πρώτο είναι το είδος, που γράφεται ειδικά για ένα υψηλό πρόσωπο, ένα είδος που τελικός σκοπός του είναι να ζητήσει κάποια χάρη επαινώντας και διασκεδάζοντας ταυτόχρονα το υψηλό πρόσωπο στο οποίο απευθύνεται και πρέπει να επιμείνουμε σ' αυτή τη διάκριση ανάμεσα στον ομιλητή, που απευθύνεται κατευθείαν στον αυτοκράτορα και στον αφηγητή της κυρίως αφήγησης. Εδώ που ο λόγος απευθύνεται τιμητικά και παρακλητικά στον αυτοκράτορα, γράφει αναμφισβήτητα ένας ρήτορας της αυλής με σκοπό να διασκεδάσει τον 'αφέντη' του με τη φανταστική περιπέτεια που παρουσιάζει, αλλά και με τον τρόπο αυτό να τον πείσει να τον βοηθήσει υλικά. Ποια είναι η συγκεκριμένη βοήθεια που ζητάει εδώ, δεν το λέει ρητά, αλλά από τους υπαινιγμούς για 'ψωμίν' και 'ελευθερίαν', και για επιθυμητή θέση σε κάποιο μοναστήρι, που θα ορίσει ο βασιλιάς (435), και δεδομένου ότι αμέσως μετά επικαλείται τον άγιο Γεώργιο (437), δε θα πέσουμε και πολύ έξω αν τολμήσουμε να τη σχετίσουμε με την αδελφότητα της μονής του Γεωργίου των Μαγγάνων, που επιδιώκει με τόση επιμονή, ως χάρη από τον αυτοκράτορα Μανουήλ, ο λεγόμενος 'Μαγγάνειος Πρόδρομος' του Κώδικα *Marcianus Graecus XI 22*¹³.

Το δεύτερο είδος, που αντιπροσωπεύεται στο ποίημά μας, είναι η ηθοποιία ενός φανταστικού προσώπου, όπου αναμένεται ότι θα εκτεθεί, κατά κάποιον τρόπο, η προσωπικότητα του ομιλητή/αφηγητή. Εφόσον προκύπτει από το δεύτερο αυτό είδος, στη δική μας περίπτωση, έντονος σατιρικός χρωματισμός, θα είναι σκόπιμο στο σημείο αυτό να έχουμε υπόψη και την τεχντροπία της σάτιρας της εποχής. Αμέσως διαπιστώνουμε, ότι εδώ η σάτιρα, δεν στρέφεται αποκλειστικά εναντίον των κληρικών, αν με αυτό εννοούμε μό-

13. Για την υπόθεση της αδελφότητας και την πιθανή ταύτιση του συγγραφέα του κώδικα αυτού με το Θεόδωρο Πρόδρομο βλ. την εισαγωγή στο βιβλίο του Bernardinello (σημ. 10)· A. Kazhdan και S. Franklin, *Studies on Byzantine literature of the eleventh and twelfth centuries* (Cambridge και Παρίσι 1984), σ. 87-114' και R. Beaton, «The rhetoric of poverty», σ. 12-25. Το χειρόγραφο θα εκδοθεί προσεχώς από τον καθηγητή Michael Jeffreys (Πανεπιστήμιο του Σύδνεϋ), σύμφωνα με πληροφορία του ίδιου.

νο τους ηγουμένους και τους ευκατάστατους καλόγερους. Για ποια πράγματα παράπονιέται τόσο έντονα ο μικρός καλόγερος και με ποιον τρόπο πρέπει, σύμφωνα με την καταγγελία του, να διορθωθούν; Πρώτα βρίσκει τον μπελά του κάθε φορά που λείπει από την εκκλησία την ώρα της λειτουργίας (38-9)· παραπονιέται γιατί τον προστάζουν να συνηθίσει στο βίο της πενίας (46-56)· δεν πρέπει, τον συμβουλεύουν, να ζηλεύει τους ανωτέρους του (59-99)· αντίθετα θα πρέπει να μάθει να πλένει τα πόδια τους (παρωδική παραπομπή στα Ευαγγέλια) (97-112)· δεν του αρέσει το άνοστο 'αγιοζούμι', που είναι ο κλήρος στο συσσίτιο των φτωχών μοναχών, ενώ οι προεστοί σιτίζονται καλά (117-216, 290-310)· θα προτιμούσε να αντιδράσει με τη συντριπτική βία και δύναμη ενός Ακρίτη, να κάνει όλο το μοναστήρι Γης Μαδιάμ (164-94, 367-400)· τέλος, κάθε που θέλει να το σκάσει για την πόλη, πρέπει να εφευρίσκει τις πιο απίθανες προφάσεις, ώστε να τον αφήσει να περάσει ο αυστηρός θυρωρός, και καταλήγει:

Ταύτα λαλούντες έχομεν μικράν παρηγορίαν,
και εκ της μονής εκβαίνοντες βλέπομεν και τον κόσμον,
και παρηγόρημα μικρόν ευρίσκομεν δαμάκιν (345-7).

Κανονικά υποτίθεται ότι ο μοναχός μπαίνει στο μοναστήρι για να παρηγορηθεί μακριά απ' τον κόσμο. Στόχος της σάτιρας εδώ πρέπει να είναι, εν μέρει τουλάχιστο, η κοσμιότητα του μοναχού/αφηγητή, που παρουσιάζεται ως φαγάς, ζηλιάρης και ανυπότακτος. Τέτοια διπλή σάτιρα, όπου διακωμωδίζονται ταυτόχρονα και μια άσχημη κατάσταση και οι υπερβολές του προσώπου που την καταγγέλλει, δεν είναι άγνωστη σε άλλα κείμενα του δωδέκατου αιώνα, και μάλιστα του Θεοδώρου Προδρόμου¹⁴. Αλλά είναι συνεπής και με την εξάρτηση του ποιήματος από τη ρητορική άσκηση της ηθοποιίας, σκοπός της οποίας είναι να φανερωθεί, ακόμα και να εκτεθεί, η προσωπικότητα του ομιλητή. Έτσι θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε το τρίτο πτωχοπροδρομικό ποίημα, εκτιμώντας καλύτερα τους κανόνες, που διέπουν το γραμματολογικό είδος στο οποίο ανήκει, ηθοποιία του άτακτου μοναχού.

14. Βλ. R. Beaton, «Οι σάτιρες του Θεοδώρου Προδρόμου και οι απαρχές της νεοελληνικής γραμματείας», στον τιμητικό τόμο για τον καθηγητή Στ. Αλεξίου (Πανεπιστήμιο Κρήτης 1988).